

Korkeasti koulutettujen maahan muuttaneiden haastattelut

Taustatietoja

Sedu Aikuiskoulutuksessa loka-marraskuun 2017 aikana suoritettuihin haastatteluihin osallistui 8 maahanmuuttajaa, joista 5 oli naisia ja 3 miehiä. Haastatellut olivat 25-40-vuotiaita ja heistä kaksi oli kotoisin EU-alueelta, kaksi EU-alueeseen kuulumattomista Euroopan maista, kaksi Aasiasta, yksi Etelä-Amerikasta ja yksi Afrikasta. Suomessa asumisen kesto vaihteli parista kuukaudesta yhdeksään vuoteen. Kuusi haastatelluista oli muuttanut Suomeen suomalaisen puolison vuoksi.

Kuusi haastateltua opiskeli Sedu Aikuiskoulutuksessa meneillään olevissa kotoutumiskoulutuksissa (tavoitetasoilla A2.1 ja A2.2) ja kaksi toisen asteen ammatillisissa koulutuksissa.

Kuudella haastatellulla oli lähtömaassaan suoritettu ylempi tai alempi korkeakoulututkinto ja kahdella kesken jääneet yliopisto-opinnot. Yhden opiskelijan tutkinto oli rinnastettu. Yhdellä opiskelijalla oli myös Suomessa suoritettu sekä englanninkielinen AMK-tutkinto että englanninkielinen alempi yliopistotutkinto.

Haastateltujen lähtömaassa hankittu työkokemus vaihteli vuodesta kahteentoista vuoteen. Osa haastatelluista ei ollut koskaan työskennellyt koulutustaan vastaavissa tehtävissä.

Kolme haastateltavaa katsoi voivansa työllistyä kotimaassaan hankkimaansa koulutustaan vastaaviin tehtäviin joko suoraan tai Suomessa hankittavan täydennyskoulutuksen kautta, neljä suunnitteli kouluttautuvansa uuteen ammattiin toisen asteen ammatillisen koulutuksen kautta ja yksi aikoi hakeutua suorittavaan työhön.

Koska haastateltavien suomen kielen taitotaso vaihteli A1.3:sta B2.1:seen, viisi haastattelua suoritettiin suomeksi ja kolme englanniksi.

Haastattelujen toteutus

Menetelmäksi valittiin puolistrukturoitu teemahaastattelu, jonka tueksi haastateltaville annettiin kyselylomake, kts. Liite 1. Kyselylomake sisälsi monivalintavaihtoehtoja, valittujen vaihtoehtojen määrää ei rajattu. Lomake annettiin suomen kieltä riittävästi ymmärtäville etukäteen täytettäväksi ja täytettyä kyselylomaketta käytettiin haastattelutilanteessa haastattelun pohjana. Haastattelun aikana varmistettiin selkosuomeksi, että haastateltava oli ymmärtänyt lomakkeen tarjoamat vaihtoehdot oikein. Englanniksi toteutetuissa haastatteluissa haastattelija täytti lomakkeen strukturoidun keskustelun pohjalta.

Kuusi haastateltua antoi suostumuksen puheensa videointiin, jossa he saivat kyselylomakkeen täyttämisen ja haastattelun jälkeen esittää vapaasti teemaan liittyviä ja omalta kohdaltaan oleellisiksi kokemiaan asioita.

Haastattelujen teemat

Haastattelujen päätavoitteena oli selvittää, mitä vahvuuksia haastateltavat katsoivat itsellään olevan suomalaisilla työmarkkinoilla ja toisaalta, minkä tekijöiden he arvelivat muodostuvan suunnittelemansa urareitin esteiksi. Kyselylomakkeen vahvuuksia kuvaaviksi vaihtoehtoiksi valittiin suomalaisessa työelämässä ja erityisesti asiantuntijatehtävissä yleisesti vaadittavia taitoja sekä maahanmuuttajuuden mahdollisesti mukanaan tuoma, omasta kulttuuritaustasta syntyvä erityisosaaminen.

Työllistymisen ja urakehityksen esteitä kuvaaviin vaihtoehtoihin oli valittu sekä maahanmuuttajan taustasta että suomalaisen yhteiskunnan ja työmarkkinoiden käytänteistä ja mahdollisista ennakoasenteista johtuvia tekijöitä.

Tuloksia

Kaikki osallistujat pitivät vahvuutenaan valmiutta oppia uutta ja haluaan kehittää osaamistaan ja seitsemän asennettaan ja motivaatiotaan. Kotoutumiskoulutuksien opiskelijat korostivat tässä yhteydessä kielen oppimiseen liittyvää motivaatiota, jota he pitivät

edellytyksenä edetä myöhemmin ammatillisesti haluamaansa suuntaan. Toisen asteen koulutuksissa olevat kokivat meneillään olevan koulutuksen kehittäväksi kokemukseksi ja hyödylliseksi etapiksi urapolullaan.

Haastattelun aikana oli merkille pantavaa, että omien vahvuuksien analysoiminen oli osalle haastateltavista hämmäntävä asia. Vaikka puolet haastatelluista piti kotimaastaan saamaansa koulutusta laadukkaana, vain kahdella haastateltavalla oli se käsitys, että kotimaasta hankitulla tutkinnolla olisi huomattava merkitys työllistymiselle.

Suuri osa vastaajista piti puutteellista suomen kielen taitoa mahdollisena esteenä uratoiveiden täyttymiselle. On huomattavaa, ettei käsitys oman kielitaidon puutteista ollut yhteydessä vastaajan sen hetkiseen todelliseen kielitaitotasoon. Vasta kielen alkeita opiskelevilla oli varsin optimistinen käsitys kotoutumiskoulutuksessa saavutettavan kielitaidon riittävydestä ja mahdollisuuksistaan sijoittua sen jälkeen työmarkkinoille. B2-kielitasolla ollut haastateltava puolestaan arvioi puheessa vielä olevan vieraan aksentin saattavan muodostua hänelle esteeksi työllistyä asiantuntijatehtäviin.

Haastateltavat osasivat hyvin tehdä eron kielitaidon ja vuorovaikutustaitojen välille. Kuusi vastaajista piti hyviä vuorovaikutustaitoja vahvuutenaan.

Asuinpaikkakunnalla vallitseva työllisyystilanne koettiin myös esteeksi. Haastateltavat olivat hyvin perillä Etelä-Pohjanmaan pienyritysvaltaisesta elinkeinorakenteesta ja kansainvälisten yritysten vähydestä ja he kokivat, ettei heidän kieli- ja kulttuuritaustastansa olisi lisäarvo työnantajalle. Kaksi haastatelluista oli päättänyt kotoutumiskoulutuksen jälkeen muuttaa urasuunnitelmien vuoksi suurempaan kasvukeskukseen.

Vain kaksi vastaajista piti työnantajien ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan esteenä työllistymiselleen. Näistä toinen kertoi haastattelussa mahdollisten ennakkoluulojen johtuvan kuitenkin vain kieliongelmistä.

Työnhakuprosessia ei kukaan vastaajista pitänyt esteenä. Tämän voi tulkita johtuvan osaksi siitä, että kotoutumiskoulutukseen sisältyy uraohjausta ja opastusta työhaussa ja osaksi siitä, että valtaosalla vastaajista oli suomalainen puoliso, jonka voi kuvitella olevan apuna ja tukena viranomaisten kanssa tapahtuvassa yhteydenpidossa. Oletettavasti samoista syistä kolme

vastaajaa jopa piti suomalaisen työelämän ja yhteiskunnan tuntemustaan vahvuutenaan. Haastattelujen yhteenveto, kts. Liite 2.

Pohdintaa

Kyselyn ja haastattelujen kohderyhmä oli pieni, mutta tulokset vastaavat haastattelijan maahanmuuttajien ohjaustyöstä saaman pitkän kokemuksen perusteella hyvin kotoutumiskoulutuksissa opiskelleiden korkeasti koulutettujen tilannetta.

Vain osa korkeasti koulutetuista, erityisesti lähtömaassaan monipuolisen työuran tehneet, uskovat voivansa suoraan hyödyntää lähtömaassa suorittamaansa tutkintoa ja alalta hankkimaansa työkokemusta Suomessa. Näillä uraorientoituneilla, pääasiassa nuorilla aikuisilla maahan muuttaneilla on motivaatiota ja kunnianhimoa suorittaa tarvittaessa täydentäviä opintoja ja muuttaa opintojen ja työpaikan perässä toiselle paikkakunnalle.

Alan vaihtoa ja sen edellyttämää uudelleen koulutusta – useimmiten toisen asteen koulutuksessa – suunnittelevat yleensä ne kotimaassaan korkeakoulututkinnon suorittaneet maahan muuttaneet, jotka eivät lähtömaassakaan ole saaneet koulutustaan vastaavaa työpaikkaa, vaan ovat hankkineet elantonsa esimerkiksi lyhytkestoisilla suorittavilla töillä. Toisaalta myös ne opiskelijat, joiden kotimaassa aikoinaan tekemä uravalinta on perustunut ulkoiseen motivaatioon eivätkä alan työtehtävät ole työuran missään vaiheessa tuntuneet omilta eivätkä mielekkäiltä, kokevat mahdollisuuden ammatinvaihtoon innostavaksi tilaisuudeksi aloittaa elämä uudessa kotimaassa ikään kuin puhtaalta pöydältä.

Korkeakouluopintojen pituus, sitovuus ja opiskelijaelämän aikainen epävarma taloudellinen tilanne arveluttavat aikuisikäisiä, useimmiten perheellisiä maahanmuuttajia. Korkeakouluopinnot vaatisivat usein myös paikkakunnan vaihtoa. Jos maahan muuttaneen lapset ovat kotoutuneet päiväkodin tai koulun kautta paikkakunnalle tai suomalaisen puolison suku tarjoaa perheelle turvaverkoston, paikkakunnalta muutto opiskelujen vuoksi saattaa tuntua vaikealta. Monet perheellisistä opiskelijoista asettavatkin lastensa edut ja toivon turvatusta toimeentulosta omien urahaaveidensa edelle. Tällöin toisen asteen ammatillinen koulutus, joka on kestoltaan lyhyempi, jossa opintososiaaliset edut vaikuttavat helpommin saatavilta ja jonka aikana tutustutaan käytännön työtehtäviin oman paikkakunnan yrityksissä,

on monen mielestä varteen otettava ja realistinen vaihtoehto. Monet maahan muuttaneet kokevat myös helpottavana Suomessa vallitsevan sosiaalisen tasa-arvon ilmapiirin, jossa koulutuksen korkeasta arvostuksesta huolimatta ei jaeta ihmisiä heidän ammattinsa perusteella niin jyrkästi eri yhteiskuntaluokkiin kuin useimmissa maahan muuttaneiden lähtömaissa.

Monelle maahan muuttaneelle sujuvan kielitaidon puute on ratkaiseva tekijä opintopolkua valittaessa. Kolme vuotta kestävä kotoutumisajan aikana useimmat maahanmuuttajat osallistuvat kotoutumiskoulutuksiin, joiden ylin tavoitetaso on B1 eli eurooppalaisen viitekehyksen mukainen toimiva peruskielitaito. Toimivan peruskielitaidon määritelmästä käy ilmi, että taitotasolle yltäneen opiskelijan sekä reseptiiviset että produktiiviset taidot riittävät arkielämän tilanteissa selviytymiseen. Korkeakouluopintojen edellyttämän kielitaidon saavuttaminen on nykytilanteessa usein opiskelijan oman aktiivisuuden varassa, mikä vaatii häneltä poikkeuksellisen vahvaa motivaatiota, itseohjautuvuutta ja huomattavaa ajallista panostusta.

Suomessa englanninkielisen korkeakoulututkinnon suorittaneiden työllistymismahdollisuudet riippuvat ainakin pääkaupunkiseudun ulkopuolella pitkälti heidän suomen kielen taidostaan. Jos tutkinnon jo suorittanut pääseekin poikkeuksellisesti osallistumaan kotoutumiskoulutukseen, suomen kielen lähtötaso on tavallisimmin A2.1, joten koulutusta vastaavien työtehtävien vaatiman kielitaitotason saavuttaminen saattaa viedä vielä vuosia.

Haastatteluvideot:

Opiskelija haastattelut.mp4

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma